

BÜRO YÖNETİMİ VE YÖNETİCİ ASİSTANLIĞI ÖĞRENCİLERİNİN STAJ EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Pınar ÖZDEMİR KARACA¹, Hülya ÇELİKER², Kayhan Selçuk KARACA³

Özet

Günümüzde artan ara insan gücü ihtiyacını karşılayan ve ön lisans düzeyinde eğitim-öğretim hizmeti veren yükseköğretim kurumları olan Meslek Yüksekokulları, mesleki eğitimin geniş kitlelere ulaştırılmasında öncü rol oynamaktadır. Meslek Yüksekokullarında talep gören bölümlerden biri olan Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı öğrencileri, mezun olduklarında yaptıkları işlerin niteliği ve çalıştıkları işletmelerde kilit rol oynamaları sebebiyle bilgi çağının gereklerine hızlı bir şekilde ayak uydurması beklenen ve aranan nitelikleri gün geçtikçe farklılaşmakta olan büro personelleridir. Günümüzde bilgi çağının gerektirdiği bilgi ve beceriye sahip olan, teknolojiden anlayan ve teknolojik yenilikleri takip eden, eğitimi sırasında edindiği teorik bilgisini pratikte kullanabilen büro personeline ve yönetici asistanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Programa devam eden öğrencilerin, bu yeterlilikleri kazanabilmeleri açısından Meslek Yüksekokulu öğrencilerine getirilmiş olan zorunlu staj eğitimi uygulaması büyük öneme sahiptir.

Bu çalışmada; Trakya ve Kırklareli Üniversiteleri bünyesinde bulunan ve staj eğitimi sırasında ilk iş deneyimlerini kazanmakta olan Meslek Yüksekokullarındaki Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programındaki öğrencilerden anket yöntemiyle elde edilen veriler ışığında; öğrencilerin staj eğitimi uygulamaları hakkındaki olumlu ve olumsuz yöndeki görüşleri değerlendirilmeye çalışılmış; katılımcıların memnuniyet duydukları durumlara ilişkin görüşlerini tespit etmek, memnuniyetsizlik yaşadıkları durumlara ilişkin çözüm önerileri getirmek ve bu görüşlerin katılımcıların sosyo-demografik değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini saptanmak amaçlanmıştır. Elde edilen veriler istatistiki yöntemlerle analiz edilerek, tablolarla yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek yüksekokulu, büro yönetimi ve yönetici asistanlığı, staj eğitimi, stajyer öğrenci.

A STUDY ABOUT THE OPINIONS ON THE INTERNSHIP OF THE STUDENTS FROM OFFICE MANAGEMENT AND EXECUTIVE ASSISTANT

Abstract

The vocational colleges are the institutions offering associate's degree education which meet the intermediate staff need in society and play a leading role for providing large number of people with vocational education. Office Management and Executive Assistance program is one

¹ Öğr. Gör. Kırklareli Üniversitesi, Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu, pinar.ozdemir@hotmail.com

² Öğr. Gör. Trakya Üniversitesi, Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, hulyaceliker22@gmail.com

³ Öğretmen Milli Eğitim Bakanlığı, Kocasinan İlkokulu, kayhanselkaraca@hotmail.com

of the highly demanded associate's degree programs and its graduates have an important role in the corporations they work. Therefore; the graduates are expected to keep up with the requirements of the information age by having various qualities. Office staff and Executive Assistances who follow the advancements in technology and have the necessary qualities to be effective and efficient in the business are needed in the sector. They are expected to apply theoretical information they learnt in practice. The job training stage in vocational colleges is very important for students to develop those skills.

In this study; with the help from the data obtained in the questionnaire which is conducted on Trakya and Kırklareli Universities Vocational College Office Management and Executive Assistance Program students program and whom are receiving their first work experiences during their internship practices, positive and negative opinions of the students about the internship practice are evaluated; identification of the participants' opinions on the satisfactory conditions, solution of the participants' opinions on the unsatisfactory conditions, determination if these opinions vary with respect to the participants' socio-demographic variables are aimed. The obtained data is analyzed with statistical methods and interpreted by means of the tables.

Keywords: Vocational College, Office Management and Executive Assistance, job training, job training student.

Giriş

Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan uzmanlık alanları ve yeni meslekler bu alanlarda uzmanlaşmış nitelikli iş gücüne olan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. İş veriminin artmasını sağlayan mesleki eğitim ülkelerdeki ekonomik kalkınmayı hızlandırarak uluslararası piyasalarda rekabet gücünü arttırır. Bu durum mesleki eğitimin iş hayatı ve ülke ekonomisi için önemini arttırmaktadır. Nitelikli ara eleman ihtiyacının karşılanmasında Meslek Yüksekokulları önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de 2014 yılı verilerine göre 802 Meslek Yüksekokulunda bulunmaktadır (<http://www.osym2015.com/node/667>).

Büro Yönetimi ve yönetici asistanlığı programı da Meslek Yüksekokulları içinde 246 programla (2014 ÖSYM verileri) yerini almaktadır. Sektörün bürolardaki ara eleman ihtiyacını karşılayan Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programlarının genel amacı; “içinde bulunduğu kurum ya da kuruluşların amaçları doğrultusunda iletişim gücü iyi olan, sır saklamasını bilen, büro yönetimi becerilerine sahip, bürolardaki işlerin sistemli bir şekilde yapılmasını sağlayan, temsil yeteneği olan, gerektiğinde sorumluluk alarak karar vermesini bilen kişiler” (http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Sekreterlik%20Hizmetleri.pdf) yetiştirmektedir.

Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı sosyal programlar içerisinde yer aldığından dersler teorik olarak işlenmekte, uygulamalı eğitim ile de teorideki bilgiler pratiğe dönüşme imkanı kazanmaktadır. Uygulamalı eğitimde ise kullanılan en önemli ve etkili araç olarak staj karşımıza çıkmaktadır. Staj, Türk Dil Kurumunca; herhangi bir meslek edinecek olan kimsenin geçirdiği uygulamalı öğrenme dönemi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2014). Stajyer ise, staj etkinliğini bir ücret önkoşulu olmaksızın yerine getiren kimsedir.

Türkiye’de meslek yüksekokullarında eğitim alan öğrencilerin, öğrenimleri sonrasında meslek hayatlarına daha iyi uyum sağlayabilmeleri, deneyim kazanabilmeleri, aldıkları teorik eğitimi pratiğe dökabilmeleri, iş yaşamında karşılaştıkları sorunlara hazırlıklı olmaları açısından eğitim programlarında zorunlu staj yer almaktadır. Büro yönetimi ve Yönetici Asistanlığı mesleğinde staj, adayın zorunlu eğitim koşulunu sağladıktan sonra yerine getirmesi gereken önemli bir aşamadır. Çağın gereklerine uyum sağlayabilen, mesleki yeterliliği gelişmiş kalifiye mezunlar ancak bu sayede yetiştirilebilir. Bu nedenle staj eğitiminin amacına ulaşması için stajyerlerin sorunlarına ve beklentilerine ilgisiz kalınmamalıdır.

Büro yönetimi ve yönetici asistanlığı programlarından mezun olabilmek için staj uygulaması, yerine getirilmesi gereken şartlardan biridir. Öğrenciler staj çalışmalarını 40 iş günü olarak 1. ve 2. sınıfın yaz tatillerinde bölümleriyle ilgili olan kurumların uygun pozisyonlarında stajlarını yerine getirmektedirler.

Bu bağlamda araştırmada, Meslek Yüksekokulu Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programı öğrencilerinin staj eğitimi uygulamaları hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşlerini tespit etmek; katılımcıların memnuniyet duydukları durumlara ilişkin görüşlerini saptamak, memnuniyetsizlik yaşadıkları durumları inceleyip bunlara ilişkin çözüm önerileri getirmek ve bu görüşlerin katılımcıların sosyo-demografik değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini saptamak amaçlanmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda geliştirilen aşağıdaki hipotezler, çalışmada test edilmiştir.

H₁: Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₂: Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₃: Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile öğrenim gördükleri üniversite arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₄: Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile işletmelerinin faaliyet gösterdiği sektör arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₅: Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile işletmenin stajyer öğrenciyeye ücret ödeyip ödememesi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₆: Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile işletmenin stajyer öğrenciyeye sosyal imkanlar sağlayıp sağlamaması arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma var olan bir problemi, bu problemle ilgili durumları, değişkenleri ve değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymaya yönelik olması nedeniyle, betimsel araştırma modeli içerisine girmektedir. Araştırma evrenini, Trakya ve Kırklareli Üniversitesi Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programı öğrencileri ve mezunları oluşturmaktadır. Araştırma evreninin genişliği ve evren hacminin hesaplanma zorluğu nedeniyle, evrenin birimlerini oluşturan öğrencilerin seçiminde kolayda örnekleme yöntemi kullanılmış ve 174 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu örneklemin, evreni temsil ettiği varsayılmıştır. Geri dönen anket formları ayrıntılı bir biçimde incelenmiş; soruların yanıtlarının boş bırakıldığı, hatalı veya yanıltıcı yanıtların verildiği formlar değerlendirilmeye alınmamıştır. Sonuç olarak kayıp veri içermeyen ve güvenilirlik bakımından şüphe uyandırmayan 172 anket formu değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırma verilerinin toplanmasında, veri toplama tekniklerinden anket tekniği (Ural ve Kılıç, 2006) kullanılmıştır. Anketin oluşturulması için Türkseven'in (2012) "Turizm Eğitiminde Yaşanan Staj Sorunları: Lisans Öğrencilerinin Görüşlerine Yönelik Bir Araştırma" isimli yüksek lisans tezinin anketi iskelet olarak kabul edilmiş; buna ek olarak literatürdeki diğer çalışmalar taranmış (Aydın, 2004; Kırılı, 2006; Nayır, 2006; Demirci, 2007; Gökgöz, 2007; Gülsoy, 2007; Şimşek, 2007; Özsayar, 2008; Yazıt 2013); anketlerdeki ifadeler Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programının içeriğine ve literatüre uygun şekilde yeniden düzenlenmiştir. Anketler, Temmuz-Ağustos 2014 tarihleri arasında uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve staj yaptıkları işletmelere ile ilgili altı soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise, katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik 24 sorudan oluşan ifadeler yer almıştır. Ölçekteki her bir ifadenin yanıt seçenekleri, beşli likert ölçeğine uygun olarak "5=Kesinlikle evet", "4=Evet", "3=Kısmen", "2=Hayır" ve "1= Kesinlikle hayır" şeklinde sıralanmıştır.

Anketlerden elde edilen veriler istatistiksel bir paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve staj yaptıkları işletmelere ilişkin verileri üzerinde Yüzsdesel Frekans Dağılımları yapılmıştır. Katılımcıların staj eğitimi

uygulamaları hakkındaki görüşleri ile cinsiyet, öğrenim gördükleri üniversite, işletmenin faaliyet gösterdiği sektör, işletmenin stajyer öğrenciye ücret ödeyip ödememesi ve sosyal imkan sağlayıp sağlamaması bakımından farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem T-testi (independent sample t test); yaş grubu için ise tek yönlü ANOVA (One-Way ANOVA) testi kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarının, Meslek Yüksekokullarının Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programında okuyan öğrencilerinin yanı sıra üniversitelerin diğer birimlerinde okuyan ve zorunlu stajı bulunan diğer öğrencilere; üniversitelerin staj yönergelerini hazırlayan yöneticilere; stajyer öğrenci kabul eden kamu-özel sektördeki işletmelere ve bu konuda araştırma yapmak isteyen akademisyenlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Bulguları

Araştırma örneklemindeki öğrencilerin, sosyo-demografik özelliklerinin ve staj yaptıkları işletmelere ilişkin bilgilerin belirlenmesine yönelik yapılan frekans analizi sonuçları Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri ve Staj Yaptıkları İşletmelere İlişkin Bilgilerin Yüzdesele Frekans Dağılımları

Değişkenler		N	%	Toplam
Cinsiyet	Kadın	120	69,8	172
	Erkek	52	30,2	
Yaş Grubu	19-23 yaş arası	116	67,4	172
	24-28 yaş arası	52	30,2	
	29 ve üzeri	4	2,3	
Üniversite	Trakya Üniversitesi	80	46,5	172
	Kırklareli Üniversitesi	92	53,5	
Sektör	Kamu	103	59,9	172
	Özel	69	40,1	
Ücret Ödemesi	Evet	27	15,7	172
	Hayır	145	84,3	
Sosyal İmkan Sağlanması	Evet	93	54,1	172
	Hayır	79	45,9	

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcılar arasında kadınların %69,8 ile çoğunlukta olduğu, ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğunun 19-23 yaş aralığında (%67,4) yer aldığı

görülmektedir. Bulgulara bakıldığında, katılımcıların %53,5'inin Kırklareli Üniversitesi, %46,5'inin ise Trakya Üniversitesi öğrencisi olduğu göze çarpmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin staj yaptıkları sektörler incelendiğinde, %59,9'unun kamu, %40,1'inin özel sektörde staj yaptığı saptanmıştır. Staj yapılan işletmelerin %84,3'ü öğrencilere ücret ödemesi yapmazken; %54,1'inin stajyer öğrencilere servis, yemek, yol parası gibi çeşitli sosyal imkanlar sağladığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2'de katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerine ilişkin ifadelere verdikleri cevapların ortalamalarına yer verilmiştir. Değerlendirmeye alınan 24 ifadenin dördü diğerlerinden farklı olumsuz ifadeler olduğundan **koyu yazı karakteriyle** belirtilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Staj Eğitimi Uygulamaları Hakkındaki Görüşlerine İlişkin İfadelerin Ortalamaları

İfadeler	\bar{X}
1. İşletmede rotasyon sağlandı mı?	3,22
2. İşletme tarafından yeterli düzeyde hizmet içi eğitim verildi mi?	3,52
3. Stajyerler işletmede ucuz işgücü olarak görülüyor muydu?	3,38
4. Okulda öğrendiğiniz teorik bilgileri işletmede uygulayabildiniz mi?	3,47
5. İşletmeniz, stajyerlerin işi öğrenmeleri, bilgi ve beceri kazanmaları için gerekli ortamı hazırlamakta mıydı?	3,53
6. İşletme işi yapmanızı sağlayacak alanınızla ilgili araç ve gereçler mevcut muydu?	4,09
7. İşletme araç ve gereçleri kullanmanıza izin veriliyor muydu?	4,24
8. Staj esnasında öğrenim gördüğünüz bölüme uygun alanlarda görevler yaptınız mı?	3,84
9. Staj yaptığınız işletme yetkilileri sizi alanınız dışında başka işlerde çalıştırdı mı?	3,04
10. İşletmedeki diğer personel sizin mesleki beceri kazanmanızda yardımcı oldu mu?	3,71
11. İşletme çalışanları ile sorunlar yaşadınız mı?	1,91
12. İşletmelerin çalışanları ve stajyerleri arasında adil bir davranış sergilediğini düşünüyor musunuz?	3,26
13. İşletmeden ücret almanız veriminizi arttırdı mı ya da arttırır mıydı?	3,87

14.İşletmenin sosyal imkanlarından yararlandırılmanız veriminizi arttırdı mı ya da arttırır mıydı?	4,02
15.Aynı işletmede fazla stajyer çalıştığı için yığılma olduğunu ve sizin öğrenmenizi etkilediğini düşünüyor musunuz?	2,40
16.Staj süresinin becerilerinizi geliştirmesi açısından yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	3,56
17.İşletmede aldığınız mesleki eğitimi yeterli buluyor musunuz?	3,13
18.Staj eğitimi, size yeni bilgi ve beceriler kazandırdı mı?	3,97
19.İşletmede gördüğünüz mesleki eğitim dönemi bittiğinde işletmeden olumlu duygularla ayrıldınız mı?	4,06
20.Stajınız, mezun olduktan sonra mesleki eğitim gördüğünüz alanda çalışmak istemenize katkı sağladı mı?	3,53
21.Yaptığınız stajın iş bulma imkanını arttıracığını düşünüyor musunuz?	3,44
22.Staj yaptıktan sonra eğitim aldığınız bölüme olan ilginiz arttı mı?	3,40
23.Yaptığınız staj mesleki açıdan kendinize olan güveni arttırdı mı?	3,99
24.Yaptığınız staj iş yaşamını tanımak açısından yararlı oldu mu?	4,23

Tabloda yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere; katılımcıların büyük çoğunluğu işletmede işi yapmalarını sağlayacak alanlarıyla ilgili araç ve gerecin mevcut olduğunu ($\bar{X} = 4,09$) ve bu araç ve gereçleri kullanmalarına izin verildiğini ($\bar{X} = 4,24$) belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların çoğu, yaptıkları stajın iş yaşamını tanımaları açısından yararlı olduğunu ($\bar{X} = 4,23$), işletmede gördükleri mesleki eğitim dönemi bittiğinde işletmeden olumlu duygularla ayrıldıklarını ($\bar{X} = 4,06$), işletme çalışanları ile sorun yaşamadıklarını ($\bar{X} = 1,91$) ve işletmenin sosyal imkanlarından yararlandırılmalarının verimlerini arttırdıklarını/arttıracığını ($\bar{X} = 4,02$) belirttikleri göze çarpmaktadır. Bunların yanı sıra örnekleme öğrencilerin yine büyük çoğunluğunun, stajyerlerin işletmelerde ucuz işgücü olarak görüldüğünü ($\bar{X} = 3,38$) ve işletme yetkililerinin stajyerleri alanlarının dışında başka işlerde çalıştırdığını ($\bar{X} = 3,04$) düşündükleri görülmektedir.

H₁:Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerinin, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin t testi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Staj Eğitimi Uygulamaları Hakkındaki Görüşlerin Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

İfadeler	Kadın		Erkek		t	P
	(n=120)		(n=52)			
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		
8.Staj esnasında öğrenim gördüğünüz bölüme uygun alanlarda görevler yaptınız mı?	3,72	1,055	4,13	0,971	-2,444	0,016*

*p<0,05

Katılımcıların, staj eğitimleri esnasında öğrenim gördükleri bölümlere uygun alanlarda görev yapma düzeyinde, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gözlenmiştir (t=-2,444, p=0,016<0,05). Buna göre, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre staj esnasında öğrenim gördükleri bölümlere daha uygun alanlarda çalıştırıldıklarını düşündükleri kaydedilmiştir. Bu bağlamda, H₁ hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

H₂: Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu aşamada, araştırma kapsamındaki öğrencilerin yaş gruplarına göre, staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Anova testi yapılmış, test sonuçlarına tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4: Staj Eğitimi Uygulamaları Hakkındaki Görüşlerin Yaş Gruplarına Göre Anova Testi Sonuçları

İfadeler	Yaş Grupları	n	\bar{X}	SS	f	P
4.Okulda öğrendiğiniz teorik bilgileri işletmede uygulayabildiniz mi?	19-23 yaş arası	116	3,68	1,060	6,826	0,001*
	24-28 yaş arası	52	3,00	1,155		
	29 ve üzeri	4	3,50	1,732		
	TOPLAM	172	3,47	1,142		
5.İşletmeniz, stajyerlerin işi öğrenmeleri için beceri kazanmaları için gerekli ortamı hazırlamakta mıydı?	19-23 yaş arası	116	3,69	1,067	4,052	0,019*
	24-28 yaş arası	52	3,25	1,118		
	29 ve üzeri	4	2,75	0,957		
	TOPLAM	172	3,53	1,100		

7.İşletme araç ve gereçleri kullanmanıza izin veriliyor muydu?	19-23 yaş arası	116	4,35	0,737	3,736	0,026*
	24-28 yaş arası	52	4,04	0,862		
	29 ve üzeri	4	3,75	0,957		
	TOPLAM	172	4,24	0,794		
8.Staj esnasında öğrenim gördüğünüz bölüme uygun alanlarda görevler yaptınız mı?	19-23 yaş arası	116	3,98	1,021	3,464	0,034*
	24-28 yaş arası	52	3,58	1,073		
	29 ve üzeri	4	3,25	0,500		
	TOPLAM	172	3,84	1,045		
10.İşletmedeki diğer personel sizin mesleki beceri kazanmanızda yardımcı oldu mu?	19-23 yaş arası	116	3,90	0,964	6,123	0,003*
	24-28 yaş arası	52	3,35	1,153		
	29 ve üzeri	4	3,00	1,155		
	TOPLAM	172	3,71	1,058		
16.Staj süresinin becerilerinizi geliştirmesi açısından yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	19-23 yaş arası	116	3,71	1,063	3,092	0,048*
	24-28 yaş arası	52	3,27	1,140		
	29 ve üzeri	4	3,25	0,957		
	TOPLAM	172	3,56	1,098		
17.İşletmede aldığınız mesleki eğitimi yeterli buluyor musunuz?	19-23 yaş arası	116	3,34	1,134	5,896	0,003*
	24-28 yaş arası	52	2,69	1,197		
	29 ve üzeri	4	2,75	0,500		
	TOPLAM	172	3,13	1,178		
18.Staj eğitimi, size yeni bilgi ve beceriler kazandırdı mı?	19-23 yaş arası	116	4,18	0,851	9,428	0,000**
	24-28 yaş arası	52	3,50	1,146		
	29 ve üzeri	4	3,75	0,500		
	TOPLAM	172	3,97	0,991		
	19-23 yaş arası	116	4,20	0,857	3,488	0,033*

19.İşletmede gördüğünüz mesleki eğitim dönemi bittiğinde işletmeden olumlu duygularla ayrıldınız mı?	24-28 yaş arası	52	3,79	1,177		
	29 ve üzeri	4	3,75	0,500		
	TOPLAM	172	4,06	0,974		
22.Staj yaptıktan sonra eğitim aldığınız bölüme olan ilginiz arttı mı?	19-23 yaş arası	116	3,60	1,046		
	24-28 yaş arası	52	2,94	1,243		
	29 ve üzeri	4	3,25	0,500	6,494	0,002*
	TOPLAM	172	3,40	1,137		
23.Yaptığınız staj mesleki açıdan kendinize olan güveni arttırdı mı?	19-23 yaş arası	116	4,19	0,768		
	24-28 yaş arası	52	3,56	1,259		
	29 ve üzeri	4	4,00	0,000	8,151	0,000**
	TOPLAM	172	3,99	0,976		
24.Yaptığınız staj iş yaşamını tanımak açısından yararlı oldu mu?	19-23 yaş arası	116	4,39	0,743		
	24-28 yaş arası	52	3,90	1,089		
	29 ve üzeri	4	4,00	0,000	5,882	0,003*
	TOPLAM	172	4,23	0,881		

*p<0,05 **p<0,001

Tablo 4'te yer alan verilere göre katılımcıların; okulda öğrendikleri teorik bilgileri işletmede uygulayabilme düzeyi (f=6,826, p=0,001<0,05), işletmenin stajyerlerin işi öğrenmeleri, bilgi ve beceri kazanmaları için gerekli ortamı hazırlama düzeyi (f=4,052, p=0,019<0,05), işletmenin araç-gereçleri kullanım izni verme düzeyi (f=3,736, p=0,026<0,05), staj esnasında öğrenim gördükleri bölümlere uygun alanlarda görev yapma düzeyi (f=3,464, p=0,034<0,05), mesleki beceri kazanmasına işletmedeki diğer personelin yardımcı olma düzeyi (f=6,123, p=0,003<0,05), staj süresini becerilerini geliştirmesi açısından yeterli bulma düzeyi (f=3,092, p=0,048<0,05), işletmede aldığı mesleki eğitimi yeterli bulma düzeyi (f=5,896, p=0,003<0,05), staj eğitimin yeni bilgi ve beceriler kazandırma düzeyi (f=9,428, p=0,000<0,001), staj bitiminde işletmelerden olumlu duygularla ayrılma düzeyi (f=3,488, p=0,033<0,05), staj yaptıktan sonra eğitim aldığı bölüme olan ilgisinin artma düzeyi (f=6,494, p=0,002<0,05), mesleki açıdan kendilerine olan güvenin artma düzeyi (f=8,151, p=0,000<0,001) ve iş yaşamını tanıma açısından stajın sağladığı fayda düzeyinde (f=5,882, p=0,003<0,05) yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş gruplarına göre farklılıklarının hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc testlerinden Scheffe testi yapılmış, anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınan test sonucunda farklılıkların özellikle 19-23 ile 24-28 yaş grubundaki katılımcılar arasında olduğu görülmüştür.

Buradan hareketle, ankete katılan öğrencilerin staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerinde yaş gruplarının etkili bir faktör olduğu sonucuna varılmış; H₂ hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

H₃:Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile öğrenim gördükleri üniversite arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversiteye göre, staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t Testi yapılmış, test sonuçlarına tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5: Staj Eğitimi Uygulamaları Hakkındaki Görüşlerin Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre t Testi Sonuçları

	Trakya Üniversitesi (n=80)		Kırklareli Üniversitesi (n=92)		t	p
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		
22.Staj yaptıktan sonra eğitim aldığınız bölüme olan ilginiz arttı mı?	3,14	1,166	3,62	1,067	-2,829	0,005*

*p<0,05

Tablo 5'teki verilere bakıldığında, katılımcıların staj yaptıktan sonra eğitim aldıkları bölüme olan ilgilerinin artma düzeyinde, öğrenim görülen üniversiteye göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (t=-2,829, p=0,005<0,05). Buna göre, Kırklareli Üniversitesi öğrencilerinin Trakya Üniversitesi öğrencilerine göre staj yaptıktan sonra eğitim aldıkları bölüme olan ilgilerinin daha fazla arttığı belirlenmiştir. Dolayısıyla, H₃ hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

H₄:Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile işletmelerinin faaliyet gösterdiği sektör arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Örneklemdaki öğrencilerin staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerinin, staj yaptıkları işletmelerin faaliyet gösterdiği sektöre göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t Testi yapılmış, test sonuçlarına tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6: Staj Eğitimi Uygulamaları Hakkındaki Görüşlerin İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Sektöre Göre t Testi Sonuçları

	Kamu	Özel	t	p
--	------	------	---	---

	(n=103)		(n=69)			
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		
7.İşletme araç ve gereçleri kullanmanıza izin veriliyor muydu?	4,38	0,643	4,04	0,946	2,766	0,006*
9.Staj yaptığınız işletme yetkilileri sizi alanınız dışında başka işlerde çalıştırdı mı?	2,90	1,107	3,25	1,181	-1,941	0,054
11.İşletme çalışanları ile sorunlar yaşadınız mı?	1,68	0,843	2,25	0,991	-4,026	0,000**
19.İşletmede gördüğünüz mesleki eğitim dönemi bittiğinde işletmeden olumlu duygularla ayrıldınız mı?	4,18	0,883	3,88	1,078	1,999	0,047*

*p<0,05 **p<0,001

Tablo 6'dan da anlaşılacağı üzere, işletmelerin katılımcılara araç-gereçleri kullanım izni verme düzeyinde ($t=2,766$, $p=0,006<0,05$), katılımcıların işletme çalışanları ile sorun yaşama düzeyinde ($t=-4,026$, $p=0,000<0,001$) ve ayrıca katılımcıların işletmedeki mesleki eğitim dönemi bittiğinde işletmeden olumlu duygularla ayrılma düzeyinde ($t=1,999$, $p=0,047<0,05$) staj yapılan işletmenin faaliyet gösterdiği sektöre göre anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Ayrıca, işletme yetkililerinin katılımcıları alan dışı işlerde çalıştırma düzeyinde ($t=-1941$, $p=0,054<0,05$) bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre özel sektörde staj yapan öğrencilerin kamu sektöründe staj yapan öğrencilere göre işletme çalışanları ile daha fazla sorun yaşadığı ve alanı dışında işlerde çalıştırıldığı; kamu sektöründe staj yapan öğrencilerin özel sektörde staj yapan öğrencilere göre işletme araç ve gereçlerini kullanmalarına daha fazla izin verildiği ve işletmede gördükleri mesleki eğitim dönemi bittiğinde işletmeden daha olumlu duygularla ayrıldığı belirlenmiştir. Veriler ışığında, H_4 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

H_5 :Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile işletmenin stajyer öğrenciye ücret ödeyip ödememesi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerinin, işletmenin stajyer öğrenciye ücret ödeyip ödememesine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t Testi sonuçlarına tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7: Staj Eğitimi Uygulamaları Hakkındaki Görüşlerin İşletmenin Öğrenciye Ücret Ödeyip Ödememesine Göre t Testi Sonuçları

Ücret	Evet		Hayır		t	p
	(n=27)		(n=145)			
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		
1.İşletmede rotasyon sağlandı mı?	3,67	0,877	3,14	1,018	2,528	0,012*
2.İşletme tarafından yeterli düzeyde hizmet içi eğitim verildi mi?	4,00	1,000	3,43	1,079	2,528	0,012*
11.İşletme çalışanları ile sorunlar yaşadınız mı?	2,22	0,974	1,85	0,930	1,904	0,059
13.İşletmeden ücret almanız veriminizi arttırdı mı ya da arttırır mıydı?	4,37	0,884	3,77	1,251	2,373	0,019*
14.İşletmenin sosyal imkanlarından yararlandırılmanız veriminizi arttırdı mı ya da arttırır mıydı?	4,52	0,643	3,92	1,055	2,828	0,005*

*p<0,05

Tablo 7'deki veriler incelendiğinde; katılımcılara staj sırasında rotasyon sağlanması(t=2,528, p=0,012<0,05), yeterli düzeyde hizmet içi eğitim verilmesi (t=2,528, p=0,012<0,05), ücret (t=2,373, p=0,019<0,05) ve sosyal imkan sağlanması (t=2,828, p=0,005<0,05) düzeylerinde, işletmenin ücret ödeyip ödememesine göre anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Ayrıca, katılımcıların işletme çalışanları ile sorunlar yaşama düzeyinde (t=1,904, p=0,059<0,05) de bir farklılık göze çarpmaktadır. Buna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin, ücret ödemesi yapan işletmelerin daha fazla rotasyon sağladığı ve hizmet içi eğitim verdiğini belirttikleri görülmektedir. Ayrıca stajyer öğrenciye ücret ödemesi yapan işletmelerde staj yapan öğrenciler, ücret ödemesi yapmayan işletmelerde staj yapan öğrencilere göre ücret aldığı ve işletmenin sosyal imkanlarından yararlandığı için verimlerinin arttığını bildirmişlerdir. Fakat, ücret ödemesi yapan işletmelerde staj yapan öğrenciler ücret ödemesi yapmayan işletmelerde staj yapanlara nazaran işletmede çalışanlarla daha fazla sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla, H₅ hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

H₆:Katılımcıların staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri ile işletmenin stajyer öğrenciye sosyal imkanlar sağlayıp sağlamaması arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Ankete katılan öğrencilerin staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerinin, işletmenin stajyer öğrenciye sosyal imkan sağlayıp sağlamamasına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t Testi sonuçları tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8: Staj Eğitimi Uygulamaları Hakkındaki Görüşlerin İşletmenin Öğrenciye Sosyal İmkanlar Sağlayıp Sağlamamasına Göre t Testi Sonuçları

	Evet		Hayır		t	p
	(n=93)		(n=79)			
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		
2.İşletme tarafından yeterli düzeyde hizmet içi eğitim verildi mi?	3,70	0,976	3,32	1,172	2,336	0,021*
11.İşletme çalışanları ile sorunlar yaşadınız mı?	2,15	0,977	1,62	0,821	3,812	0,000**
13.İşletmeden ücret almanız veriminizi arttırdı mı ya da arttırır mıydı?	4,11	1,068	3,58	1,326	2,876	0,005*
14.İşletmenin sosyal imkanlarından yararlandırılmanız veriminizi arttırdı mı ya da arttırır mıydı?	4,26	0,871	3,73	1,118	3,452	0,001*
22.Staj yaptıktan sonra eğitim aldığınız bölüme olan ilginiz arttı mı?	3,58	1,014	3,18	1,238	2,349	0,020*

*p<0,05 **p<0,001

Tablo 8’deki verilerden; katılımcılara yeterli düzeyde hizmet içi eğitim verilmesi (t=2,336, p=0,021<0,05), katılımcıların çalışanlarla sorun yaşaması (t=3,812, p=0,000<0,001), katılımcılara ücret ödenmesi (t=2,876, p=0,005<0,05) ve sosyal imkan sağlanması (t=3,452, p=0,001<0,05) ile katılımcıların staj yaptıktan sonra eğitim aldığı bölüme olan ilgisinin artması (t=2,349, p=0,020<0,05) düzeylerinde, işletmenin sosyal imkanlar sağlayıp sağlamamasına göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Buna göre; stajyer öğrenciye sosyal imkan sağlayan işletmelerde staj yapan öğrenciler, herhangi bir sosyal imkan sağlanmayan işletmede staj yapan öğrencilere göre işletme çalışanları ile daha fazla sorun yaşadığını; stajyerlere sosyal imkan sağlayan işletmelerin hizmet içi eğitimlerinin daha yeterli düzeyde olduğunu; ayrıca sosyal imkan sağlayan işletmelerde staj yapan öğrenciler ücret aldığı ve işletmenin sosyal imkanlarından yararlandığı için verimlerinin ve staj yaptıktan sonra eğitim aldığı bölüme olan ilgilerinin daha fazla arttığını belirtmişlerdir. Bu veriler ışığında, H₆ hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Sonuç

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayanılarak varılan sonuçlara yer verilmektedir. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu kadın (%69,8) ve 19-23 yaş (%67,4) aralığındadır. Katılımcıların %53,5'i Kırklareli Üniversitesinden, %46,5'i ise Trakya Üniversitesindedir.
- Katılımcıların staj yaptıkları sektörler incelendiğinde kamu sektörünün (%59,9) ağırlıklı olduğu; katılımcıların büyük çoğunluğuna ücret ödemesi yapılmadığı (%84,3) ve herhangi bir sosyal imkan sağlanmadığı (%54,1) sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuç; Meslekî ve Teknik Eğitim Bölgesi İçindeki Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İşyerlerindeki Eğitim, Uygulama ve Stajlarına İlişkin Esas Ve Usuller Hakkında Yönetmelik kapsamında staj yapan Meslek Yüksekokulu öğrencilerine stajları süresince belirli bir ücret ödeme ya da sosyal imkan sağlama zorunluluğunun getirilmemiş olması ile açıklanabilir ve bu yönetmeliğin stajyer öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı sonucuna varılabilir (http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/17787).
- Katılımcıların büyük çoğunluğu işletmede işi yapmalarını sağlayacak alanlarıyla ilgili araç/gerecin mevcut olduğunu ve bu araç/gereçleri kullanmalarına izin verildiğini, yaptıkları stajın iş yaşamını tanımasını açısından yararlı olduğunu, işletmede gördükleri mesleki eğitim dönemi bittiğinde işletmeden olumlu duygularla ayrıldıklarını, işletme çalışanları ile sorun yaşamadıklarını ve işletmenin sosyal imkanlarından yararlandırılmalarının verimlerini arttırdığı/arttıracağını; ancak stajyerlerin işletmelerde ucuz işgücü olarak görüldüğünü ve işletme yetkililerinin stajyerleri alanlarının dışında başka işlerde de çalıştırdığını düşündükleri tespit edilmiştir.
- Özellikle erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre staj esnasında öğrenim gördükleri bölümlere daha uygun alanlarda çalıştırıldıklarını düşündükleri kaydedilmiştir. Buradan yola çıkarak; işletmelerin kadın personelleri çeşitli departmanlarda görevlendirirken eğitim ve uzmanlık alanlarına bakmaksızın bu görevlendirmeleri yaptıkları söylenebilir.
- Stajyer öğrencilerin staj eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri (okulda öğrendikleri teorik bilgileri işletmede uygulayabilme, işletmenin stajyerlerin işi öğrenmeleri, bilgi ve beceri kazanmaları için gerekli ortamı hazırlama, işletmenin araç-gereçleri kullanım izni verme, staj esnasında öğrenim gördükleri bölümlere uygun alanlarda görev yapma, mesleki beceri kazanmasına işletmedeki diğer personelin yardımda bulunma, staj süresini becerilerini geliştirmesi açısından yeterli bulma, işletmede aldığı mesleki eğitimi yeterli bulma, staj eğitimin yeni bilgi ve beceriler kazandırma düzeyi, staj bitiminde işletmelerden olumlu duygularla ayrılma, staj yaptıktan sonra eğitim aldığı bölüme olan ilgisinin artma düzeyi, mesleki açıdan kendilerine olan güvenin artma düzeyi ve iş yaşamını tanıma açısından stajın sağladığı fayda) ile yaş grupları arasında anlamlı farklılığın 19-23 ile 24-28 yaş aralığındaki öğrenciler arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Kırklareli Üniversitesi öğrencilerinin Trakya Üniversitesi öğrencilerine göre staj yaptıktan sonra eğitim aldıkları bölüme olan ilgilerinin daha fazla arttığı belirlenmiştir.
- Özel sektörde staj yapan öğrencilerin, kamu sektöründe staj yapan öğrencilere göre işletme çalışanları ile daha fazla sorun yaşadığı ve alanı dışında işlerde çalıştırıldığı sonucuna varılmıştır. Bu durum; özel sektördeki personelin, stajyer öğrenciyi kendilerinin yerine geçebilecek birer rakip olarak görmesi ile açıklanabilir. Ayrıca analizler sonucunda, kamu sektöründe staj yapan öğrencilerin, özel sektörde staj yapan öğrencilere göre işletme araç ve gereçlerini kullanmalarına daha fazla izin verildiği ve işletmede gördükleri mesleki eğitim dönemi bittiğinde işletmeden daha olumlu duygularla ayrıldığı belirlenmiştir. Buradan hareketle, özel sektörde kullanılan araç-gerecin özel mülkiyete ait olması sebebiyle daha itinalı kullanıldığı ve devlet malına kıyasla daha fazla korunduğu için stajyer öğrencilerin kullanımının sınırlandırıldığı söylenebilir.
- Stajyer öğrencilerin, ücret ödemesi yapan ve sosyal imkan sağlayan işletmelerin daha fazla rotasyon sağladığı ve hizmet içi eğitim verdiğini belirttikleri görülmektedir. Ayrıca stajyer öğrenciye ücret ödemesi yapan, sosyal imkan sağlayan işletmelerde staj yapan öğrenciler, ücret ödemesi yapmayan ve sosyal imkan sağlamayan işletmelerde staj yapan öğrencilere göre verimlerinin ve staj yaptıktan sonra eğitim aldığı bölüme olan ilgilerinin daha fazla arttığını belirtmişlerdir. Fakat, ücret ödemesi yapan ve sosyal imkan sağlayan işletmelerde staj yapan öğrenciler, ücret ödemesi yapmayan ve herhangi bir sosyal imkan sağlamayan işletmelerde staj yapanlara nazaran işletme çalışanlarıyla daha fazla sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Eldeki veriler ışığında, bu işletmelerin stajyer öğrencilere mesleki gelişimlerini sağlamak amacıyla destek olduğu ve daha fazla değer verdiği, ayrıca staj bitiminde bünyesinde çalıştırabileceği potansiyel birer personel olarak gördüğü; bu nedenle de stajyer öğrencileri işletme personelinin kendilerine rakip olarak algıladığı ve sorunlar yaşadıkları düşünülmektedir.

Öneriler

Bu araştırma sonucunda getirilebilecek öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

- Stajyerlik eğitimini düzenleyen yönetmelik bugünün şartlarında ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığından, iş dünyasının gerekleri göz önünde bulundurularak (staj süresi, ücret, sosyal imkan, vb. konularda) uygun şekilde yeniden düzeltilmelidir.
- İşletmeler, stajyer öğrencileri ucuz işgücü olarak görülmemeli; staj bitiminde bünyelerinde değerlendirebilecekleri potansiyel birer personel olarak görmelidir.
- İşletme yetkilileri, stajyer öğrencileri mutlaka öğrenim gördükleri bölümlere uygun alanlar ile ilgili işlerde çalıştırmalıdır.
- Stajyer öğrencilerin teorik bilgilerini işletmelerde uygulayabilmeleri, bilgi ve beceri kazanabilmeleri için işletmeler gerekli ortamı sağlamalıdır. Ayrıca teori ile uygulama eğitimi arasındaki uyumun sağlanması için üniversite-iş dünyası arasında işbirliği sağlanmalıdır.

- Stajyer öğrencilerin staj yaptıkları işletmelerde bulunan araç-gereçlerden en üst düzeyde faydalanması sağlanmalıdır.
- Stajyer öğrencilerle ilgilenen işletme personelinin tecrübeli, yeterli ve istekli olması; verilen hizmet içi eğitimlerin ise zamanlı ve yeterli düzeyde verilmesi sağlanmalıdır.
- Stajyer öğrenciler, işletmelerin çeşitli departmanlarında farklı beceriler kazanabilmeleri, bilgi ve deneyim sahibi olabilmeleri için zaman zaman rotasyona tabi tutulmalıdırlar.
- Stajyer öğrencilere, işletmelerdeki diğer çalışanlarla sorun yaşamamaları için iş ilişkileri konusunda eğitimler verilmeli ve tavsiyelerde bulunulmalıdır.
- Stajyer öğrencilerin staj bitiminde işletmelerden olumlu duygularla ve çalışma hayatına dair gerçekçi düşüncelerle ayrılmaları sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin staj yaptıktan sonra eğitim aldıkları bölüme olan ilgilerinin ve mesleki açıdan kendilerine olan güvenlerinin artması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Aydın, A., (2004). İşletmelerde Staj Yapan Teknik ve Anadolu Teknik Lisesi Bilgisayar (Yazılım-Donanım) Bölümü Öğrencilerinin Staj Çalışmalarının Değerlendirilmesi (Bursa İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Demirci, M. S., (2007). Ticaret Meslek Lisesinde Staj Yapan Öğrencilerin İşletmelerde Beceri Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökgöz, A., (2007). Ticaret Meslek Liselerinde Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Stajyerlikte Karşılaştıkları Problemler ve Çözüm Önerileri: İstanbul Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Gülsoy, B. Ş., (2007). Endüstri Meslek Lisesi Elektrik-Elektronik Bölümünde Öğrenim Gören Öğrencilerin İşletmede Uygulanan Mesleki Eğitim (Staj) Çalışmalarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- <http://www.osym2015.com/node/667> adresinden 1 Mayıs 2015 tarihinde alınmıştır.
- Kırlı, T., (2006). Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde Uygulanmakta Olan Meslek Stajlarının Öğrenci Beklentilerini Karşılama Düzeyine Yönelik Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nayır, İ., (2006). Ticaret Meslek Lisesi Öğrencilerinin Staj Eğitiminden Beklentileri ve Staj Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özsayar, B., (2008). Meslek Lisesi Öğrencilerinin Yaptıkları Stajların Mesleki Gelişimlerine Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, S., (2007). İstanbul İli Anadolu Yakası Ticaret Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Staj Çalışmalarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Büro Yönetimi Sekreterlik Hizmetleri, http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Sekreterlik%20Hizmetleri.pdf adresinden 1 Mayıs 2015 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Resmi Gazete, Resmi Gazete Tarihi: 22.05.2002, Resmi Gazete Sayı:24762, “Meslekî Ve Teknik Eğitim Bölgesi İçindeki Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İşyerlerindeki Eğitim, Uygulama ve Stajlarına İlişkin Esas Ve Usuller Hakkında Yönetmelik”. http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/17787 adresinden 1 Mayıs 2015 tarihinde alınmıştır.

- Türkseven, E., (2012). Turizm Eğitiminde Yaşanan Staj Sorunları: Lisans Öğrencilerinin Görüşlerine Yönelik Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi (2. Baskı), Detay Yayınları: Ankara.
- Yazıt, H., (2013). Turizm İşletmeciliği Eğitimi Alan Lisans ve Önlisans Öğrencilerinin Staj Konusundaki düşünce ve Algılamaları Arasındaki Farklılıkların Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.